

ка.- 1990.-181с.

3. Лукьяновский В.А., Белов А.Д., Беляков И.М. Болезни костной системы животных. – М.- 1984.- 215с.

4. Мельник К.П., Клыков В.И. Локомоторный аппарат млекопитающих. Вопросы морфологии и биомеханики скелета. – К.: Наукова думка.- 1991.-208 с.

5. Петренко О.Ф. Корирующий остеосинтез при деформациях костей передплечья у дрібних свійських тварин.//Наук.Вісник НАУ.- 2000.-В.28.-С.317-323.

6. Суслова О.Я. Рентгенодиагностика поврежденных и заболеваний опорно-двигательного аппарата.- К.: Здоров'я.- 1989.- 256 с.

7. Сухонос В.П. Особливості патогенезу та лікування пошкоджень кістяка в ділянках метафізарного хряща //Вісник БДАУ: Зб.наук.праць.-Біла Церква.- 2003.-В.25.-Ч.1.-С.239-244.

УДК 636.74

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОПОРОДНИХ ТИПІВ СЕРЕДНЬОАЗІАТСЬКОЇ ВІВЧАРКИ І ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ПОРОДИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

***Н.В.Козловська** *, студентка*

Миколаївський державний аграрний університет

Середньоазіатська вівчарка дуже стародавня порода собак в світі. Багато вчених по-різному уявляють собі її походження (Е.А.Богданов, 1937, Ю.Н.Пильщиков и др., 1973, Д.Палмер, 1988, К.Лоренц, 1992, В.А.Калинин и др., 1992, А.Э.Брэм, 1992, Л.Н.Гумилёв, 1993, В.А.Корабельников и др., 1993, А.А.Лукьяненко, 2002, И.Малайдах, 2002, Е.Цигельницький, 2003). Але через величезність ареалу розповсюдження по-різному класифікують цю породу на внутрішньопородні типи (И.Ю.Тамайкин и др., 1999, Г.Чарыхов, 2001, В.Б.Высоцкий, 2002, А.К.Воронкова и др.). Враховуючи це, необхідно зазначити важливість вивчення цього питання з метою успішної селекційної роботи з породою. Заради досягнення поставленої мети нами були оброблені чисельні матеріали й публікації щодо розвитку породи та їх аналіз наведено нижче.

Середньоазіатська вівчарка належить до пастушачих собак, які

**науковий керівник доцент Гиль М.І.*

походять з Азії, і в першу чергу виконують охоронні функції [18].

Зупинимось на відомостях, що дійшли до нашого часу, бо саме вони привідкривають завісу над походженням цієї породи.

В книзі “Человек находит друга” К.Лоренц поділив всіх собак на “вовчих” та “шакалиних” залежно від ступеня участі диких предків у формуванні порід, виводячи основну різницю не стільки за морфологічними, скільки за дисциплінарними ознаками. Сам Лоренц був прибічником “вовчих” порід, оскільки вважав їх поведінку наближену до природної, не пошкоджених вузько направленим відбором окремих якостей. Сереньоазіатська вівчарка є яскравим представником “вовчих” порід [13,14].

Прабатьком нині існуючих пастушачих собак вважають тибетського дога [9,15]. Звідси і термін “догоподібні”. Відомий натураліст минулого століття А.Е.Брем в своїй книзі “Жизнь животных” при описуванні головних порід собак на малюнок та короткий опис тибетського молоса [3]. З первинного ареала розповсюдження в Тибеті та на схилах Гімалаїв ці собаки потрапили в Монголію, Месопотамію, Середню Азію. В нових районах мешкання, схрещуючись з місцевим аборигенним поголів'ям і поглинаючи його, собаки зберегли головні ознаки предків: як правило, високий зріст і грубу будову, масивну голову з об'ємною, короткою мордою. В.А.Калінін та співавтори вважають, що первинний тип зберігся по периферії стародавнього ареалу основного мешкання тибетських собак [9,23]. Самим близьким їх предком вважають монгольську вівчарку.

Монгольська вівчарка зараз не культивується як окрема порода оскільки відсутні особини в чистому вигляді, хоча Ю.Н.Пільщиков із співавторами визнали наявність основного поголів'я в Семипалатинській області в 70-х роках ХХ століття, куди вони були завезені в роки Великої Вітчизняної війни кочуючими чабанами Монголії [20, 21].

Дуже близька до середньоазіатської вівчарки ще одна дуже давня порода, яка збереглася з давніх часів на Анатолійському плато в Туреччині. Це анатолійський карабаш або анатолійська вівчарка, про яку Д.Палмер пише, що “...пастушача собака-

охоронець дуже давнього походження... Чабани в азіатських країнах обривають цуценятм вуха... З часів Вавилону на Анатолійському плато водились великі, міцні собаки з масивними головами. На своїй батьківщині карабаші не пасуть худобу, а несуть варту” [19].

Дуже цікаво згадати ще опис тварини азіатського походження, що наведено А.Ф.Бремом: “Третім видом азиатских собак нужно считать горного волка, которого буряты называют зубри, а тунгозы — джеркуль и который водится в Восточной и Средней Азии. Этот вид похож на очень большую овчарку, имеет большую голову с тупой мордой, не очень большие глаза и средние уши” [3]. Вірогідно, що вчений навів опис диких або здичавілих собак. Наведений приклад показує, наскільки сприятливі умови для виведення великих порід собак має район Тибету з прилеглими мало засвоєними землями.

Чомусь в спробах відродити картину походження середньоазіатської вівчарки дослідниками часто ігнорується історія ектогенезу народів Центральної Азії, Кавказу та Причорномор'я. Наприклад, собаки гунів могли розповсюджуватися в широкому ареалі, супроводжуючи кочовиків в їх завойовницьких походах з 3 по 5 ст. до н.е. по Центральній Азії, Кавказу, Нижньому та Середньому Поволжю, Карпатах та Північному Середземномор'ю [6]. У скіфів широко використовувались великі догоподібні собаки. Так, у аланів були і сторожові, і мисливські, і бойові собаки. В процесі міграції аланські племена проникали далеко на Захід, наприклад, на території нинішньої Іспанії та Франції [10]. Процеси оновлення генофонду догоподібних могли відбуватися і пізніше з походами половців, печенегів, туркменів та інших в 9-11 ст.н.е., в часи татаро-монгольського нападу 11-13 ст., військових подій Тимуридів 14-15 ст., становлення Османського султана та пізніше Великої Порту 13-17 ст., коли відбувалися масштабні міграції населення з районів історичного мешкання стародавніх догоподібних [19].

Таким чином, ми можемо впевнено говорити про те, що середньоазіатська вівчарка є яскравим нащадком стародавніх порід собак, чиєю селекцією люди займалися протягом трьох тисяч років [12].

Порода має декілька внутрішньопородних типів, але єдиної класифі-

кації не існує, оскільки різні автори пропонують свою класифікацію [22].

В.А.Калініна та співавтори відносять до середньоазіатської вівчарки собак, давним-давно існуючих в Таджикистані, Узбекистані, Киргизії, Туркменістані, Казахстані [9].

Собаки Таджикистану розповсюджені і в Узбекистані, більш крупні, виключно грубого типу конституції, серед них частіше зустрічається найбільш стародавній тигровий окрас, голова більш довга, з більш довгою, ніж у собак Туркменії, мордою, рідше виражена явна сирість. Перехід від лоба до морди менш згладжений, що зовнішньо ще збільшується за рахунок розвинених надбрівних дуг. Собаки мають ребра достатньої довжини, але не завжди достатньої округлої форми та недостатньої ширини корпусу [8].

Собаки Туркменії більш однорідні за фенотипом, що обумовлено деякими особливостями розведення при отарах або в певному районі з використанням достатньо тісного інбридінга [4]. Вони в основній масі мають більш об'ємні широкі корпуси, низькі на кінцівках, тип конституції грубий, частіше з ознаками сирості, вираженим в дуже розвиненій паренхімі шії, з товстими, добре розвиненими губами, складками шкіри в районі вилиці. Ребра мають округлу форму, довгі, в тому числі і несправжні ребра, як панцир, що захищає життєво важливі органи собак у схватці з хижакками та боях [8].

А.К.Воронкова [5] поділяє породу на три основні типи: пустельний (туркменський), степовий, гірський.

Пустельний тип — відрізняє великий зріст, широкотілість та незначна розтягненість, міцна розвинена мускулатура і велика фізична сила. Собаки цього типу грубо складені, з міцним кістяком і товстою шкірою, що утворює складки на шії.

Степовий тип — схожий на пустельний, але собаки менш крупні, грубого та грубого міцного типу конституції. Голова більш широка у вилицях, з помітним переходом від лоба до морди. Формат більш розтягнутий. Більш довга гомілка та більш виражений кут скакального суглоба, ніж у собак пустельного типу.

Гірський тип — призначений не лише для пастьби, але і для

охорони в гірських умовах. Собаки міцного грубого типу з високими ногами. У грудях помірно широкі, з дуже міцним кістяком.

Більш вдалі, з точки зору біології, класифікації засновані на особливостях в побудові голови (форма голови — один з самих стійких, консервативних комплексів ознак). Саме це дає можливості поділити породу на три основні типи: клиноголові, цеглоголові, ведмежоголові.

Клиноголові. Голова довга, співвідношення черепної та лицьової частин складає 1:1. Верхня лінія голови опадає від потиличного бугра до мочки носа, перехід від лоба до морди дуже плавний. В профіль голова має форму довгого тупого клина. Собаки цього типу дуже високі та дуже крупні. За межами Середньої Азії вони зустрічаються дуже рідко.

Цеглоголові. Форма голови близька до паралелепіеда, морда біля основи за шириною майже дорівнює черепній частині і майже не звужується до мочки носа. В профіль лінія лоба паралельна лінії морди, невисоко поставлена. Корпус міцний, грудна клітина в поперечному розтині округла, несправжні ребра добре розвинені. Собаки на вигляд частіше низькі на кінцівки.

Ведмежоголові. Співвідношення черепної та лицьової частин 3:2, характеризуються виступаючими вилицями. Собаки рослі, з гарним кістяком. Черепна частина дуже велика, лоб плоский, довжина від лоба до морди різноманітна.

Також забарвлення шерсті в цій породі найрізноманітніше. І тому в наш час пари підбираються без врахування цієї ознаки.

Добре поєднуються піскові таджиків (характеризуються суцільним пісковим забарвленням) з туркменськими алабаями (зустрічаються білі, білі з рудими або палевими плямами). В результаті частіше народжуються собаки, які мають гарні голови — масивні, з абсолютно плоским лобом і важкою мордою, дуже плавних, текучих ліній. Ця якість дуже добре передається наступним поколінням. Поєднання алабаїв зі світлими собаками Узбекистану допомагає усунути таку небажану якість, як скорочений формат [11].

При розведенні світлих собак, особливу увагу слід приділити співвідношенню черепної та лицьової частин — 3:2, оскільки при

наближенні довжини морди до $1/3$ від загальної довжини голови різко зростає вірогідність появи прикусу з недоліком. Також, алабаїв поєднують з сарканджиками (зустрічаються в Узбекистані та Киргизії; відрізняються яскраво-рудим або червоним забарвленням з білими плямами). В результаті отримуємо, по-перше, зникає квадратний формат алабаїв, по-друге, посилюється пігментація.

Червоних та білих собак Узбекистану та Киргизстану сарканджик можна розводити або “в собі” або використовувати для схрещування зі світлими морфами, що дає нащадкам масивний корпус, важку голову правильних ліній та яскраве, святкове забарвлення.

Чорних нуратинських собак (чорні з білим та біло-чорні собаки Узбекистану, Таджикистану, Туркменістану) добре розводити “в собі”. При схрещуванні зі світлими морфами також отримуємо дуже цікавих нащадків, але на білому фоні будуть нерегулярно розміщені великі чорні плями. При розведенні чорно-білих собак “в собі” слід відбирати тварин з міцним кістяком, важкою головою та найбільш плоским черепом, з темними очима [17].

Чорних таджикських собак можна схрещувати з нуратинцями та туркузами (чорні з жовтим або рудим підпалом, частіше з білими плямами). В цих поєднаннях зберігається груба тілобудова, масивність черепа, вони високі на зріст. У виводках будуть регулярно з'являтися тигрові собаки.

Туркузи дають гарні результати як при розведенні “в собі”, так і при схрещуванні з нуратинцями. Також використовують крапчатих персидських собак в схрещуванні з чорно-підпалими. Нащадки успадковують міцний кістяк та важкі голови правильних ліній [8].

Розглянувши питання походження та різні класифікації на внутрішньопородні типи можна зробити висновок, що займатися розведенням собак цієї породи треба чітко представляючи собі, що таке структура породи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданов Е.А. Происхождение домашних животных.-М.: Сельхозгиз, - 1937, с.90-95.

2. Боголюбский С.Н. По поводу пастушьих собак (овчарок) Туркменистана // Собаководство и дрессировка. – 1927. – №15. – с. 3-5.

- 3.Брэм А.Э. Жизнь животных. -Т. 1. М.: ТЕРРА, 1992, -С. 268-292.
- 4.Высоцкий В.Б. Среднеазиатская овчарка. -М.: Компания Дельта М, 2002, -94 с.
- 5.Воронкова А.К., Добротворская Е.А. Среднеазиатская овчарка. -М.: Фраза, -93 с.
- 6.Гумилёв Л.Н. Ритмы Евразии. -М.: Экспрос, 1993, -509 с.
- 7.Гумилёв Л.Н. Древняя Русь и Великая степь. -М.:Мысль,1993, -С.686-757.
- 8.Дживелегов А. Среднеазиатская овчарка. -Харьков: Регион-Информ, 1997, -116 с.
- 9.Калинин В.А., Иванова Т.М., Морозова Л.В. Отечественные породы служебных собак азиатского происхождения. -М.: Патриот, 1992, -155 с.
- 10.Корабельников В.А., Корабельникова Т.В., Корабельников А.В. Легенды и быль о собаках. -М.: Просвещение, 1993, -120 с.
- 11.Кишенский Н.П. Ружейная охота с гончими. -2е изд.- 1906.
- 12.Лабунский А.Г. Собаки Средней Азии. -М.: Просвещение, 1992, -70 с.
- 13.Лоренц К. Человек находит друга. -М.: МГУ, 1992, -153 с.
- 14.Лукьяненко А.А. Среднеазиатская овчарка – знакомство с породой // Pets – Питомцы. – 2002. – № 1-2. – С. 8-10.
- 15.Малайдах И. Среднеазиатская овчарка // Мир собак. -2002. – № 5. – С. 6-13.
- 16.Мычко Е., Беленький В. и др. Среднеазиатская овчарка: мифы, реальность, перспективы. -М.: Новый индекс, -2000, -160 с.
- 17.Мычко Е.Н., Беленький В.А. Среднеазиатская овчарка. -М.: Ипол, 1996, -192 с.
- 18.О собаке. Сборник. -М.: Ташкент, 1992, -С.12-27.
- 19.Палмер Д. Ваша собака. -М.: Мир, 1988, -С.154.
- 20.Пильщиков Ю.Н.,Мазовер А.П., Виноградов М.Г. Наш друг. -Алма-Ата, Кайнар, -1973, -С.28-41.
- 21.Семёнов И. Волкодавы:миф или реальность? // Аска. –2001. -№ 1. – С.2-17.
- 22.Тамайкин И.Ю., Моисеенко Л.И., Бушняк А.К. Кавказские и среднеазиатские овчарки в Крыму. -Тюмень: Истина, 1999, -174 с.
- 23.Цигельницкий Е. Среднеазиатская овчарка // Друг. – 2003. – № 4. - С.6-14.
- 24.Чарыхов Г. Среднеазиатская овчарка: охранник, друг. -Ростов-на-Дону: Феникс, 2001, -125 с.

УДК 619:617.55.072.1

РОЛЬ ЛАПАРОСКОПІЇ В ДІАГНОСТИЦІ ХІРУРГІЧНОЇ ПАТОЛОГІЇ ОРГАНІВ ЧЕРЕВНОЇ ПОРОЖНИНИ

М.Г.Ільніцький, доктор ветеринарних наук, професор,

Я.Я.Павлюк, аспірант

Білоцерківський державний аграрний університет

Лапароскопія була застосована майже 100 років тому, але в силу певних обставин мало використовувалась хірургами і не виходила за межі окремих клінік та інститутів [2]. Науково-технічний